

Borvák Mária

Mi leszel, ha nagy leszel? – pályaválasztási kérdések az alapiskolában

Az osztályfőnök szerepe az alapiskolások pályaválasztási folyamatában

Mindannyian, legyünk szülők vagy pedagógusok, emlékszünk még arra, amikor kisgyermekként próbálgattuk magunkat különböző szerepekben; édesanyánk vagy édesapánk ruháiba, cipőjébe bújva ismerkedtünk a világgal. Néhányan már akkor megszilárdultunk abban az elhatározásunkban, hogy pontosan ugyanazt a szakmát fogjuk választani hivatásunknak, mint amit valamelyik szülőnk végez nap mint nap. Nem túlzás tehát azt mondani, hogy a pályaválasztás és az életúttervezés, ha nem is tudatosan, de már kisgyermekkorban megkezdődik. Jogos tehát a felvetés, hogy a pályaválasztás az alapiskolás korosztály számára is aktuális téma, amely figyelmet érdemel.

Leginkább a kíváncsiság és a kísérletező kedv vezérelt, amikor egy órát adva magamnak arra tettem próbát, hogy az internet keresőprogramját segítségül hívva a lehető legtöbb és legrelevánsabb információt gyűjtsem össze, ami segíthetne az alapiskolások pályaválasztással kapcsolatos bizonytalanságai eloszlatásában. A kétféle kereső szöveges kapcsolattal – „pályaválasztás alapiskolában” és a „pályaorientáció alapiskolában” – különböző sikerrel

jártam. Az első 5740 találatot, amíg a második csak 854 találatot eredményezett. Már önmagában a keresés által elérhető információk mennyisége is meglepő, hiszen ezzel szemben, ha például a „szórakozás alapiskolában” szókapcsolatra keresünk rá, 12 700 releváns cikkel találjuk szemben magunkat. További mélyebb vizsgálatok és következtetések levonása nélkül is megállapítható, hogy kevés az alapiskolások pályaválasztásának kérdésével kapcsolatos információ a szlovákiai magyar internetes környezetben.

Ez önmagában természetesen nem lenne probléma, ha az összes elérhető információ minősége kimagasló, színvonalas, témába vágó és egyértelmű lenne. Azonban ahhoz, hogy ez kiderüljön, időnként nem kímélve, további böngészésre, kutakodásra kell adnunk a fejünket.

Vegyesen nyitottam meg alapiskolák vagy gyűjtőoldalak, esetleg szakmai fórumoknak tűnő weboldalak címeit. A jó hír az, hogy a pályaválasztás szó mint kiemelt terület mindegyikén szerepel, azonban ami ezután következik, az nagyon tág skálát ölel fel. Ha kategorizálni akarnánk ezeket az információkat, leginkább a

következő csoportokba lehetne őket osztani:

- Linkgyűjtemény. Rosszabb esetben egy, jobb esetben legalább 10 weboldal cím, amelyekre kattintva a környékbeli középiskolák és gimnáziumok oldalai, vagy az ezeket felsoroló oldal érhető el (néhány esetben csakis szlovák nyelven.)

- Letölthető dokumentum. 2 vagy 4 oldalas, apróbb illusztrációkkal ellátott dokumentum, ami taglalja a szlovákiai iskolarendszer felépítését, felhívja a figyelmet a tankötelezettségre, illetve jó tanácsokat közöl a pályaválasztással kapcsolatban. Általában ezek az iskolákról való információgyűjtés fontosságára hívják fel a diákok és szüleik figyelmét.

- Pályaválasztási tanácsadó neve. Egyszerű utalás arra, hogy az alapiskolának van ilyen munkatársa. Esetenként a szakember neve, fogadóórái vagy elérhetősége is fel van tüntetve.

- Semmi. A pályaválasztás szó ugyan szerepel, de az oldalon semmilyen további információ nem érhető el.

Ami az elérhető információk közös vonása: szinte mindegyik feltételezi, hogy az alapiskolás diák és/vagy szülei már meghozták a diák képességeihez mérten a legjobb döntést,

és a pályaválasztás egyetlen kérdéses momentuma a legmegfelelőbb iskola kiválasztása, ami csakis az iskoláról elérhető adatok és tények alapján fog majd megtörténni. Az előbbiekből tehát az következne, hogy a pályaorientáció önmagában csakis a munkaerőpiaci ismeretek egy kis szegmenséből, a választható oktatási intézmények ismeretéből áll.

Átugrott kihagyhatatlan lépések

A TANDEM nonprofit szervezetben már a kezdetektől, a 2009-es alapítástól fogva az iskolai keretek között történő pályaorientáció, karriertervezés, jövőtervezés áll a tevékenységünk egyik középpontjában. A nem-formális módszertanra épülő félnapos pályaválasztási foglalkozások, de az egyedülálló, komplex egésznapos programok, mint például a Mesterségem CÍMERRE? elnevezésű díjnyertes program, amelyeket a pályaválasztás témájában kidolgoztunk, mind a szlovákiai magyar diákság körében végzett kutatásainkra alapulnak. Emellett segítségül hívtuk a pályaorientációval kapcsolatos, illetve az ember személyiségfejlődésével kapcsolatos ismereteinket is.

A pályaorientáció alapvető célja, hogy az egyén megtalálja a számára legmegfelelőbb szakmát, életutat. Ehhez három alapvető dolog szükséges, amit akár a pályaorientáció három alappillérenek is nevezhetünk:

- **Önismeret.** Szükséges, hogy az egyén tisztában legyen a saját képességeivel.
- **Pályaismeret.** Szükséges, hogy tudja, az egyes szakmákban milyen követelményeknek kell megfelelnie.
- **Munkaerő-piaci ismeretek.** Szükséges, hogy tisztában legyen vele, az egyes szakmákat illetően milyen trendek az uralkodóak a munkaerőpiacon.

Azt a tanácsadási folyamatot, amely mindhárom szakterületre kiterjed, pályaorientációs tanácsadásnak nevezünk, hiszen komplex, mindent átölelő képet ad a döntés előtt álló diáknak.

Itt emlékeztetném a kedves olvasót az előző internetes információ keresésünk eredményére, amely egyértelműen rámutat arra, hogy az önismeret területe az, amely az alapiskolások pályaválasztási kérdésével kapcsolatban a legkevésbé említett témák közé tartozik. Hogy mi következik mind ebből?

Az az általános feltételezés, hogy az alapiskolás diákok szülei, tanárai, pályaválasztási tanácsadói, osztályfőnökei, barátai vagy önmaguk révén, 14-15 éves korukig eljutnak egy olyan önismereti szintre, ahol képesek a saját képességeik teljes tudatában iskolát, s ezzel együtt egy olyan életutat választani, amely a jövőbeli szakmájuk felé vezet.

Sok esetben ilyen önismereti vagy kognitív fejlettségi szint nemhogy alapiskolásoknál, de középiskolásoknál, egyetemistáknál, sőt felnőtteknél sem tapasztalható.

A pályaorientáció mint folyamat

Az előzőekben felvázoltak rámutatnak arra, hogy a pályaválasztás kérdése, az önismeret fejlesztése jó, ha nemcsak a döntési pontoknál kerül elő. A szülők, az osztályfőnökök már egész kisgyermekkorától sokat tudnak tenni a diákok önismeretének fejlesztésében azzal, ha támogatják és bátorítják a gyermeket, hogy olyan tevékenységeket végezzen, amelyek érdeklik, amelyben tehetségesek. A szülőktől, tanároktól, osztályfőnököktől és a közvetlen környezettől érkező visszajelzések alapján a gyermek életkorának megfelelő reális önismeretet tud kialakítani. Ezek a helyzetek a hétköznapiak során folyamatosan jelen vannak, felkínálják magukat, így fontos, hogy folyamatosan a szemünk előtt lebegjen, hogy az önismeretre és a pályaválasztásra mint folyamatra, fejlesztési lehetőségre tekintünk.

Ezután következhet maga a pályaismeret, illetve a munkaerő-piaci ismeretek beszerzése, hiszen ezek állnak a mérleg másik oldalán. Fontos tudni, hogy az egyes szakmák végzéséhez milyen képességekre – akár fizikai, akár mentális – van szükség. Ez sok esetben már a kiválasztott középiskola vagy gimnázium tekintetében is fontossá válik a tanulmányi évek során.

Formális kereteken kívül, alapiskolákban is

Az iskolarendszerünknek a mai formában megvannak a saját korlátai, amelyek nem biztos, hogy minden fiatal számára kellő teret biztosítanak a felelős és tudatos pályaválasztáshoz. Éppen ezért gondoltuk a TANDEM-ben fontosnak azt, hogy olyan önismeretre és egyéni felelősségvállalásra építő pályaorientációs programot dolgozzunk ki ezúttal már az alapis-

kolás korosztály számára, amelyek kiegészítik az iskolák által nyújtott tudásátadást. Így született meg a Mesterségem CÍMERRE? pályaválasztási nap alapiskolások igényeihez igazított programja, amely egy egész napot szentel az önismeret és a pályaismeret elmélyítésre, valamint lehetőséget nyújt a munkaerő-piaci ismeretek kibővítésére. Eddig két helyszínen, Csilizradványon és a szlovéniai Lendván volt szerencsénk a programot megvalósítani, idén ősszel pedig a muzslai Endrődy János Alapiskola tanulóival folytatjuk a munkát. Az eddig szerzett tapasztalatok azt mutatják, hogy az önismeretre alapozó csoportos munka során a diákok olyan visszajelzéseket kapnak, amelyek megerősítőleg hatnak az önértékelésükre. Továbbá a situációs játékok során alkalmuk nyílik olyan új viselkedésformákat kipróbálni, amelyekre az általános iskolai keretek között kevés lehetőség mutatkozik, ezzel bővítve képességeik tárházát.

Ezen tapasztalatok alapján arra bízgatjuk tehát az alapiskolások körében tevékenykedő gyakorló osztályfőnököket és pedagógusokat, hogy a pályaorientációt mint egy hosszú távú folyamatot tartsák a szemük előtt, és fordítsanak kellő időt arra, hogy a diákokat önértékelésükben megerősítve, releváns visszajelzések által vezessék a mélyebb önismeret felé. Keressék az olyan helyzeteket, ahol a diákok képességeit tudják erősíteni, például egy osztályfőnöki óra keretén belül, ahol a munka világának szókincsével vagy akár kiválasztott aspektusaival ismertetjük meg a diákokat. Kereshetünk olyan játékokat, amelyek a munka során oly elengedhetetlen együttműködési képességet, vagy akár az eredményes kommunikációt fejlesztik diákjainkban. Adjunk teret számukra, hogy prezentálják önmagukat nagyobb közönség előtt, s ragadjuk meg az alkalmat, hogy diákjainkkal gyakoroltassuk az egymás munkájának szóbeli méltatásának, vagy tárgyilagos kritikájának művészetét. Izgalmas színpontja lehet az iskolai életnek a szülők meghívása egy ilyen osztályfőnöki órára, ahol a diákoknak lehetőségük van a felnőttekkel azok munkájáról beszélgetni.

Az ilyen fajta megközelítése a pályaválasztás kérdésének minden bizonnyal izgalmas és hosszútávon megtérülő feladattá varázsolja a döntés meghozatala felé vezető utat.